

خودسازی فرهنگی و ایجاد سلامت اداری

اکبر گیوکی^۱، علی سعیدی^۲

^۱ دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

^۲ گروه حسابداری و مدیریت، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران.

نام نویسنده مسئول:

اکبر گیوکی

چکیده

یکی از مهمترین مسائل مطرح در خصوص کنترل و اداره سازمانها و شرکتها موضوع استقرار نظام سلامت اداری می باشد تحقیقات مختلف عوامل مختلفی را در ایجاد سلامت اداری ذکر کرده اند و تا کنون ضوابط و دستورالعملهای زیادی درخصوص مبارزه با فساد اداری وضع شده است و دولتها تلاش کرده اند نظامهای نظارتی و بازدارنده جهت رفع این معضل ایجاد نمایند اما مطالعات انجام شده نشان می دهد که با وجود این تلاشها نه تنها فساد اداری همواره وجود داشته بلکه افزایش نیز یافته است تحقیقات انجام شده در این خصوص تاثیر و یا عدم تاثیر عوامل بازدارنده فساد اداری را مورد توجه قرار داده و به عوامل فردی و خودسازی به عنوان مهمترین و تاثیر گذارترین عامل نپرداخته اند هدف این مقاله معرفی نقش فرهنگ و اخلاق و یا به عبارتی خودسازی فرهنگی به عنوان یک عامل بسیار مهم در جلوگیری از فساد اداری می باشد، برای این منظور در این مقاله مفاهیم فساد و سلامت اداری و تاریخچه آن ذکر شده است در ادامه سعی شده با بیان اقدامات و راهکارها همچنین نهادهای ایجاد شده برای مبارزه با فساد و بیان وضعیت فساد اداری با توجه به گزارش سازمان شفافیت بین الملل در سال ۲۰۱۶ و سرانجام بررسی گزارش خانم ماری چن برای تعیین علل موفقیت کشورهای دارای رتبه برتر در این گزارش، نتیجه شود که عامل خودسازی فرهنگی به عنوان عامل مهم مبارزه با فساد اداری می باشد.

واژگان کلیدی: سلامت اداری، فساد اداری، سازمان شفافیت بین الملل، خودسازی.

مقدمه

بررسی های انجام گرفته در بسیاری از کشورها بیانگر این است که فساد در سطوح سازمانی از کارشناس تا مدیران و در سطوح مملکتی از افراد عادی جامعه تا دولتمردان گسترده بوده و در انواع مختلف فساد سیاسی، اداری، تصمیم گیری، سوء استفاده از موقعیت رانت خواری و... انجام می پذیرد. در نتیجه برای ریشه کنی آن لازم است برنامه ریزی منسجم و پیوسته، عزم جدی و همدلی میان مردم و دولتها وجود داشته باشد. پدیده فساد اداری و مالی معضل جهانی می باشد و باعث آسیبهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می گردد به نحوی که اگر تبدیل به یک پدیده عادی در جامعه شود باعث از هم گسیختگی جامعه و انحطاط دولتها و حکومتها می گردد. آنچه موجبات نگرانی بیشتر را فراهم می کند این است که وقتی فساد به یک فرهنگ تبدیل شد، دیگر کسی به قبح و نادرستی کارش نمی اندیشد؛ زیرا از یک سو می بیند که همه این طور رفتار می کنند و از سوی دیگر از او نیز انتظار دارند که چنین رفتار کند.^۱

فساد به کاهش اثربخشی دولت ها در هدایت امور می انجامد و از این طریق، اعتماد مردم را نسبت به دستگاه های دولتی و غیر دولتی کاهش و بی تفاوتی، تنبلی و بی کفایتی را افزایش می دهد. فساد اعتقاد و ارزشهای اخلاقی را متزلزل می کند، فساد همچنین موجب ناکام ماندن تلاش های فقر زدایی، از بین رفتن سرمایه اجتماعی، و ایجاد بی انگیزگی و بدبینی در اجتماع گردیده، زمینه تضعیف روحیه افراد درستکار را فراهم می آورد.^۲

به دلایل فوق و نگرانی جامعه جها در سر تاسر دنیا اقدام به تلاشهایی برای مبارزه با مقوله فساد اداری و مالی شده است از جمله تشکیل سازمانها و کنوانسیون بین المللی، اما علی رغم این و همچنین ایجاد قوانین و ضوابط و نهادهای مختلف برای مبارزه با فساد در سطح کشورها، منطقه ای و بین المللی با هم شاهد گزارشهایی توسط نهادهای حرفه ای هستیم که نشان دهنده گسترش فساد می باشد به نظری می رسد.

برای مبارزه با آن به چیزی فراتر از قوانین و دستگاههای نظارتی نیاز است چیزی که توسط برخی از کشورها تجربه شده و جواب آن را نیز گرفته اند.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق

سلامت اداری^۳

نقطه مقابل فساد اداری موضوع سلامت اداری است. یعنی نظام اداری با رعایت اصول و مقررات اداری حاکم و با توجه به نظم اداری از قبل طراحی شده، وظایف خود را به خوبی و برای نیل به بهره وری سازمانی اجرا می نماید. سلامت اداری یکی از خواستها و آرزوهای دیرینه جوامع مختلف بوده بطوری که نظام اداری یک ابزار توزیع عادلانه خدمت به عموم شهروندان باشد. سلامت اداری به وضعی فراتر از اثر بخشی کوتاه مدت سازمان اشاره دارد. سلامت نظام اداری مجموعه ای است از خصایص نسبتاً پایدار که انطباق با شرایط محیط، روحیه بالای نیروی کار، کفایت برای حل مشکلات، سرعت عمل و... را به همراه دارد. به طور کلی سلامت نظام اداری بر برآیند انجام کار اثر بخش تاکید دارد. (فندرسکی، ۱۳۸۱)

سلامت اداری، وضعیتی است که کلیه عوامل یک سازمان قابلیت تامین اهداف سازمان را به طور مطلوب داشته و می توانند انحراف از هنجارهای اداری و قانونی و موانع اهداف سازمانی را در اسرع وقت شناسایی و تدابیر لازم و به هنگام را برای رفع آنها لحاظ نمایند (جهاد کشاورزی ۱۳۷۵)

سلامت سازمانی را مایلز در سال ۱۹۶۹ تعریف کرد و ضمن پیشنهاد طرحی برای سنجش سلامت سازمان ها، خاطر نشان کرد که سازمان ها همیشه سالم نخواهند بود. به نظر او سلامت سازمانی به دوام و بقای سازمان در محیط خود و سازگاری با آن، ارتقا و گسترش توانایی سازمان سالم خود برای سازش بیشتر اشاره دارد (جاهد، ۱۳۸۴)

^۱ رفیع پور فرامرز، سرطان اجتماعی فساد، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸

^۲ عبدالرحمن فضلی، فساد اداری و تاثیر آن بر توسعه، مجله حقوقی و بین المللی، ۱۳۹۱

فساد اداری^۱

طبق تعریف بانک جهانی و سازمان شفافیت بین الملل، فساد سوء استفاده از اختیارات دولتی (قدرت عمومی) برای کسب منافع شخصی (خصوصی) است که این تعریف مورد توافق عمومی در جهان است و بطور ضمنی فرض شده است که مجموعه ای از قوانین و ضوابط مدون اداری وجود دارد که چهار چوب فعالیت های مجاز اداری را تعیین می کنند. هر گونه رفتار اداری که مغایر با این قوانین باشد و در آن انتفاع شخصی مطرح باشد فساد اداری تلقی می شود. فساد بیانگر نوعی اغتشاش در نظامی درست و منطقی است که به مرور زمان با آسیبی که به بدنه ریشه و اساس نظام می زند موجب فروپاشی نظام می گردد. فساد اداری بیانگر خلل و آسیبی است که در بدنه نظام اداری بروز می کند و ناشی از علل و عوامل بیشماری است که غالباً غیر مرئی و نامحسوس می باشد.

تاریخچه فساد اداری

طی قرون و اعصار، همواره رابطه معکوسی بین استفاده درست و بجا از قدرت و قلمرو گسترش فساد وجود داشته است. زمانی که از قدرت به طور مطلوب استفاده شده، میزان فساد کاهش یافته است. موضوع فساد در تمام زمانها، گریبانگیر دولتها و دغدغه فکری بسیاری از اندیشمندان و متفکران سیاسی بوده است؛ دانتی در قرن چهاردهم، در کتاب کمدی الهی خود به مسئله فساد توجه کرده و آن را از نظر در جهت بندی در اعماق جهنم قرار می دهد. به عقیده ماکیاوولی فساد جریانی است که طی آن، موازین اخلاقی افراد سست و فضیلت و تقوای آنان از بین می رود و از آنرو که افراد ضعیف و عاری از تقوا و پرهیزگاری، بیشتر در معرض فساد قرار می گیرند، باید با کنترل این افراد، هدایت رهبران فکری و با کمک دستگاههای ناظر از بروز این مشکل جلوگیری کرد.

فساد در ایران ریشه تاریخی دارد. در دوران قاجاریه به ویژه در دوران حکومت ناصرالدین شاه قاجار و پس از «صدارت میرزا تقی خان امیر کبیر، میزان فساد مالی، اقتصادی و سیاسی در ایران به اوج خود رسید و هیچ کاری بدون پرداخت رشوه انجام نمی شد. در دربار ایران رقابت شدیدی بین رجال سیاسی برای کسب منافع شخصی بیشتر در قبال ایجاد زمینه های مناسب برای تاراج منابع و تضعیف حاکمیت کشور شکل گرفته بود. در تاریخ معاصر ایران از این موارد بسیار یافت می شود. برای مثال در همان دوران و پس از تحریم تنباکو به فرمان میرزای شیرازی و لغو قرارداد از سوی حکومت ایران، صاحب کمپانی رژی علاوه بر دریافت خسارت ناشی از سرمایه گذاری، خسارت قابل توجهی نیز با عنوان وجوه پرداخت شده به افراد ذی نفوذ دربار مانند کامران میرزا، ظل السلطان، امین السلطان و دیگران که جمعا مبلغ 500 هزار لیره بود، باز پس گرفت. طی دوره 50 ساله حکومت ناصرالدین شاه و نیز در دهه اول حکومت رضا خان، موارد زیادی از ضبط اموال و دارایی ها، تبعی ها و حبس ثروتمندان برای کسب مال و نیز حذف مخالفان حکومت صورت گرفت که حاصلی جز عدم تشویق برای سرمایه گذاری یا پنهان شدن سرمایه و نیز فقر نمایی و در نتیجه عقب ماندگی هر چه بیشتر ایران نداشت. وضعیت بحرانی فساد در دستگاه حکومتی ایران پس از جنگ جهانی دوم، دولت های وقت را چندین بار ناچار کرد تا مبارزه با فساد دولتی را از اهداف خود اعلام کنند. گسترش فساد در دوران محمد رضا شاه تا جایی بود که برخی صاحب نظران، یکی از علل اصلی انقلاب اسلامی ایران را گسترش فساد عمیق در ایران قبل از انقلاب ذکر کرد و برای اثبات ادعای خود تلاش های دیر هنگام و عجولانه شاه در دستگیری برخی عوامل فساد اداری و اقتصادی در اواخر عمر رژیم خود ذکر می کنند.^۲

انواع فساد

در برخی منابع انواع فساد شامل فساد سیاسی، قانونی و اداری تعریف شده است^۳ اما با بررسی تعاریف هر یک از آنها و نتیجه ای که فرد می خواهد از ارتکاب آن کسب کند می توان گفت فساد در مجموع با انگیزه برخورداری از مزایای مالی و اداری رخ می دهد، بنابراین در این تحقیق فساد به دو دسته مالی و اداری به شرح نمودار زیر تقسیم شده است. ساموئل هانتینگتون^۴ فساد اداری را به رفتار آن دسته از کارکنان بخش دولتی که برای منافع خصوصی خود، ضوابط پذیرفته شده را زیر پا گذارند تعریف می کند.

^۱ CORRUPTION ADMINISTRATIVE

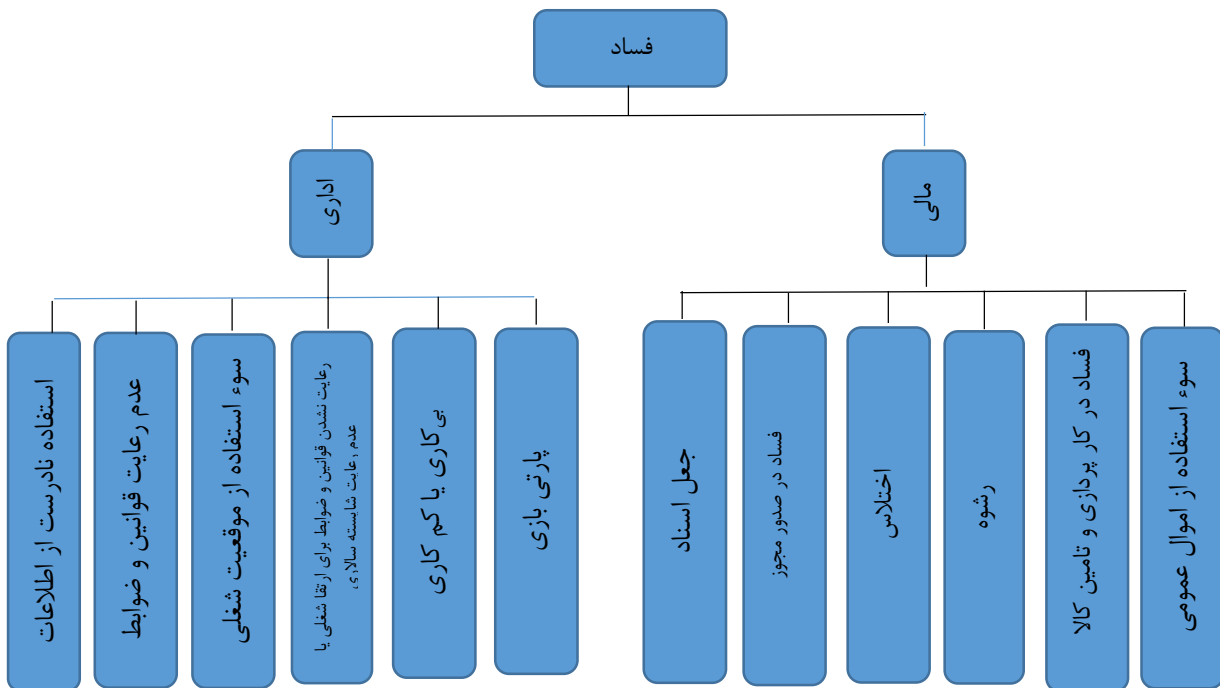
^۲ مجله دانش و ارزیابی، راهکارهای برون رفت از چالش فساد اداری با استفاده از رویکرد ساختاری و فرآیندی، تاج الدین و اجاقی، 1392 و

CORRUPTION AND RESOURCE ALLOCATION DISTORTION FOR "ESCWA"

COUNTRIES Dr. Ahmad M. Mashal, 2011

^۳ محسن ثلاثی، 1370 هانتینگتون، ساموئل، پایان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی

نمودار ۱- انواع فساد

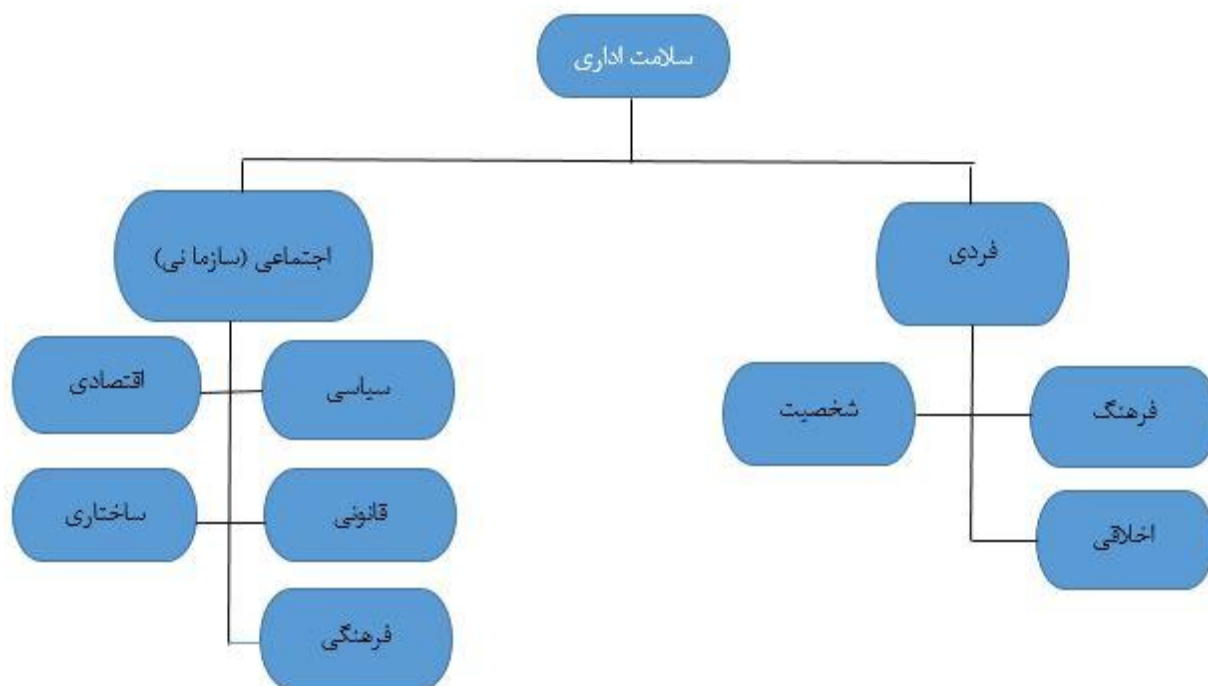


عوامل موثر بر فساد

در منابع و مقالات مختلف تقسیم بندی مختلفی در خصوص عوامل موثر بر فساد ارائه شده است^۱، در این مقاله با توجه به موضوع عامل فردی به عنوان یک عامل مجزا و اصلی ارائه شده و سایر عوامل نیز تحت عنوان عوامل اجتماعی و سازمانی (عواملی که حکومتها منشا آن هستند) مطرح گردیده است عوامل فردی شامل هنجارها و ارزشهای شکل یافته در فرد که از طریق تعلیم و تربیت در خانواده و جامعه حاصل می شود از جمله این هنجارها صداقت، راستگویی، نوع دوستی و عوامل سازمانی که خود به چند دسته تقسیم می شود شامل استقلال قوای حاکمیتی از جمله قوه قضاییه (سیاسی)، کمیت و کیفیت معیشت و اقتصاد جامعه از جمله رکود یا تورم (اقتصادی)، قوانین و مقررات حاکم در جامعه (قانون)، شفافیت در امور، تعارض فرد با جامعه (ساختاری) می باشد.

^۱محمد علی آمري، ارئه الگو رتبه بندی عوامل موثر بر سلامت نظام اداری با نگرش به منابع اسلامي، ۱۳۸۹

^۲دربرخی منابع شامل درون سازمانی، برون سازمانی و فردی می باشد

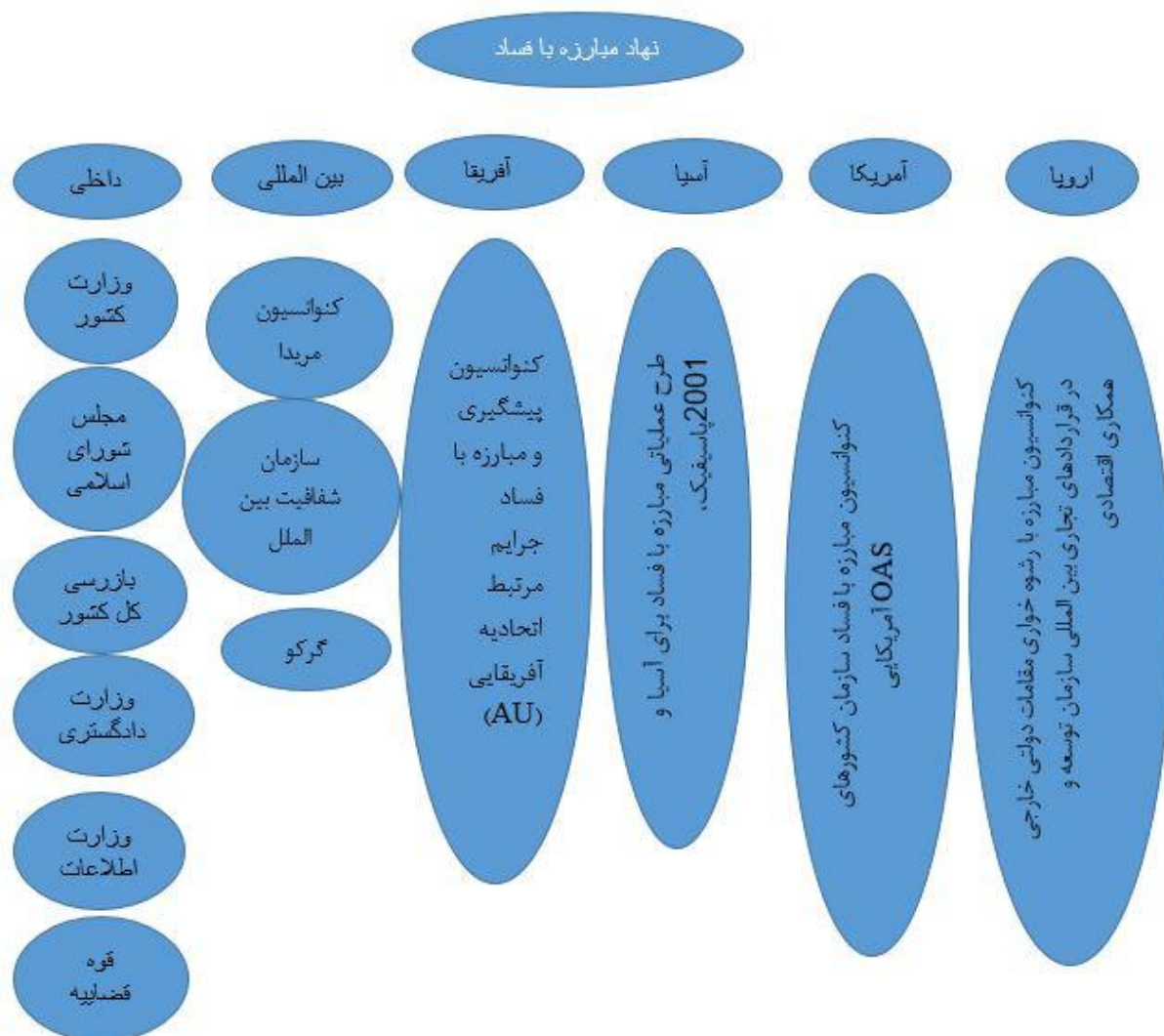


نمودار ۲- عوامل موثر در فساد

نهادهای مبارزه با فساد

در زیر نهادهای ایجاد شده برای مبارزه با فساد ذکر گردیده^۱ و هدف آن توجه به این نکته است که در سطح منطقه ای و بین المللی سازمان های زیادی جهت مبارزه با فساد تاسیس شده است و در این خصوص حداقل از لحاظ کمیت خلأ وجود ندارد.

^۱ گذری بر برخی کنوانسیون های منطقه ای ضد فساد، دکتر محسن میر محمد صادق، ۱۳۹۴، و بررسی تطبیقی کنوانسیون بین المللی مبارزه با فساد و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، دکتر محمد رضا نظری و خشایار اسفندیاری، ۱۳۹۵



نمودار ۳ - نهادهای مبارزه با فساد

تحقیقات انجام شده در خصوص موضوع سلامت و فساد اداری

تا کنون تحقیقات انجام شده در خصوص موضوع این مقاله بیشتر در این زمینه بوده که عوامل بازدارنده فساد اداری چیست و آیا این عوامل تاثیر در کاهش آن دارد یا خیر برخی از این تحقیقات به شرح زیر است.

نام محقق	موضوع	یافته های تحقیق
رضا اسماعیلی آقا بابایی	بررسی عوامل مؤثر بر کج روی های اداری (1380)	نارضایتی از حقوق و دستمزد
بهزادفرخ سرشت	بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری به منظور ارائه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران (1383)	دخالت های دولتی در امور اقتصادی
مرتضی عباسپور	عوامل سازمانی مؤثر بر فساد اداری در ادارات دولتی (1385)	حقوق و مزایای پرداختی

فرزانه زینالی	پژوهش در زمینه عوامل سازمانی مؤثر بر کج روی های اداری (1384) دستگاه قضایی کشور	عدم تکافوی حقوق و درآمدها
بهروز پورولی	بررسی عوامل مؤثر بر جلوگیری از تخلف کارکنان شاغل در نظام اداری کارکنان سازمان سنجش کشور مستقر در ساختمان شهر تهران (1387)	ایمنی و بهداشت محیط کار، تناسب شخصیت شغل و شاغل
شمس السادات زاهدی، سینا محمدنبی، مهدی شهبازی	بررسی عوامل مؤثر بر کاهش فساد اداری مطالعه موردی در شهرداری تهران کارکنان معاونت امور مناطق و معاونت اداری و مالی شهرداری تهران (1388)	عوامل کیفیت زندگی کار، عوامل درون سازمانی، عوامل فردی، عوامل فرهنگی
امیری، علی نقی	شناسایی شاخص ها و مؤلفه های فساد اداری از دیدگاه مقام معظم رهبری و ارائه مدل مفهومی (1389) یا نانات معظم رهبری از خرداد 1367 تا خرداد 1389	فساد اداری، فساد اقتصادی و مالی، فساد اخلاقی و عقیدتی، فساد سیاسی

شاخص های اندازه گیری فساد

شاخص ادراک فساد (CPI) ^۱ توسط سازمان شفافیت بین المللی (TI) سالانه گزارش میشود. TI یک سازمان غیر دولتی بین المللی است که در سال 1993 در برلین تأسیس شد و از سال 1995 مطالعات بین المللی در مورد فساد انجام میدهد. سازمان شفافیت بین المللی یک سازمان اجتماعی غیر دولتی و غیرانتفاعی است که با تأکید بر اتخاذ رویکرد کل گرایانه و چندلایه در مبارزه با فساد، با لحاظ نمودن وجود تفاوت در کشورها، طراحی و مدیریت استراتژی مبارزه با فساد را در دستور کار خود داشته است. دامنه CPI وجود فساد از صفر (فساد کامل تا ده) عدم فساد می باشد. برای پایایی گزارش ویلهلم ۲۰۰۲ نشان دهند این است که CPI توضیح دهنده ۷۵ درصد واریانس سرمایه GDP است ترکیبی می باشد. برای روایی گزارش ویلهلم ۲۰۰۲ نشان دهند این است که CPI توضیح دهنده ۷۵ درصد واریانس سرمایه GDP است گزارش اسونسون ۲۰۰۵ نشان می دهد که CPI با شاخص CCI همبستگی ۹۷ درصد دارد.

دومین شاخص اندازه گیری فساد، شاخص کنترل فساد CCI ^۳ که سالانه برای بانک جهانی تهیه میشود. بانک جهانی حکمرانی خوب و مبارزه با فساد را برای مأموریت خود جهت کاهش فقر مهم میداند. شاخص CCI برای کشورهای سراسر جهان سالانه به روز میشود. شاخصها شامل (1) تناوب پرداخت اضافی مورد نیاز برای کارهایی که انجام میشود (2) اثرات فساد بر محیط کسب و کار عمومی (3) تمایل نخبگان به کنترل دولت. اجزای شاخصها توسط سازمانهای بین المللی، سازمانهای مشاورهای بین المللی و سازمانهای غیر دولتی مرتبط ارزیابی شده است. دامنه شاخص CCI از -2,5 تا +2,5 با میانگین صفر انحراف استاندارد یک است. ارزشهای بالاتر یا مثبت نشان دهنده کنترل بیشتر فساد است. برای پایایی کوفمن ^۴ و همکاران ۲۰۰۸ میانگین خطای استاندارد برای این شاخص را ۱۹ درصد گزارش کرد. برای روایی اسونسون ۲۰۰۵ میزان همبستگی CCI با CPI ۹۷ درصد است. سومین شاخص اندازه گیری فساد شاخص فساد (CI) است که به وسیله گروه خدماتی ریسک سیاسی (PRS) ایجاد شده است. کوفمن و همکاران (2003) با استفاده از مجموعه ای اطلاعات یک شاخص مکمل برای کنترل فساد بدست آوردند. آنها در عوض شفافیت بین المللی از استراتژیهای مختلفی برای بدست آوردن شاخصهای فساد استفاده کردند. دامنه CI از 0 تا 6 است. صفر سطح بالایی از فساد و 6 سطح پایین فساد را نشان میدهد. شاخصهای معین شامل موارد زیر است (1) توانایی کسب و کار برای نفوذ در روندهای سیاسی (2) سپردن کسب و کار با پشتیبانی در مخالفت با مبنای شایستگی (3) فراوانی استفاده از رشوه برای داد و ستد کردن در کسب و کار گروه PRS از سال 1980 فساد را به عنوان یک ریسک سیاسی ارزیابی کرده است. برای روایی، اسونسون ۲۰۰۵ میزان همبستگی CI با CPI ۷۵ درصد است.

گزارش مؤسسه شفافیت بین الملل^۶ در مورد فساد کشورها

در جدیدترین گزارش سالانه سازمان شفافیت بین الملل، سوماتی، سودان جنوبی و کره شمالی فاسدترین کشورهای جهان در سال ۲۰۱۶ بودند. سوماتی با دریافت امتیاز ۱۰ در شاخص ادراک فساد ۲۰۱۶ که بخش دولتی کشورها را با دادن امتیاز از صفر تا ۱۰ رتبه بندی می کند، فاسدترین کشور جهان شناخته شد. این کشور در ۱۰ سال گذشته این عنوان را در اختیار داشته است. کشورهایی که امتیاز کمتری دارند، فاسدتر به نظر رسیده و ویژگیهایی شامل مصونیت برای فساد و موسسات ضعیف دارند. دومین کشور از انتهای فهرست سودان جنوبی با امتیاز ۱۱ بود که کشور نسبتاً جدیدی است و شش سال قبل از سودان استقلال یافت. سومین کشور از انتهای فهرست شاخص ادراک فساد کره شمالی بود است کشورها در خاورمیانه با بدترین کاهش در شاخص فساد روبرو شدند که در صدر آنها قطر با کاهش ۱۰ امتیاز نسبت به رتبه قبلی قرار گرفت. علت سقوط رتبه این کشور، رسواییهایی مانند تصمیم فیفا برای میزبانی جام جهانی ۲۰۲۲ در قطر در بحبوحه گزارشهایی از بدرفتاری با کارگران مهاجر بود. ایران با امتیاز ۲۹ در سال ۲۰۱۶ که دو رتبه نسبت به سال ۲۰۱۵ بهبود داشت، در رتبه ۱۳۱ قرار گرفت. سازمان شفافیت بین الملل هشدار داد امتیاز کشورهای بیشتری به جای بهبود نسبت به سال پیش، کاهش یافت و یک چرخه معیوب میان فساد، توزیع نابرابر قدرت در جامعه و توزیع نابرابر ثروت ایجاد کرد. هیچ یک از این کشورهای برتر از نظر دوری از فساد کامل نیستند و به عنوان نمونه برترین کشور در این رده بندی (یعنی دانمارک) ۹ امتیاز از ۱۰ امتیاز مجموع موسسه شفافیت بین الملل را به خود اختصاص داده است. با این حال بسیاری مایل اند از راز موفقیت این کشورها در مبارزه با فساد آگاه شوند. ایران در سال ۲۰۱۶ در رتبه ۱۳۱ از ۱۷۶ کشور قرار گرفته است. جدول رتبه فساد کشورها به شرح ذیل می باشد:

2016 Rank	Country	2016 Score	2015 Score	2014 Score	2013 Score	2012 Score	Region
1	Denmark	90	91	92	91	90	Europe and Central Asia
1	New Zealand	90	88	91	91	90	Asia Pacific
3	Finland	89	90	89	89	90	Europe and Central Asia
4	Sweden	88	89	87	89	88	Europe and Central Asia
5	Switzerland	86	86	86	85	86	Europe and Central Asia
6	Norway	85	87	86	86	85	Europe and Central Asia
7	Singapore	84	85	84	86	87	Asia Pacific
8	Netherlands	83	87	83	83	84	Europe and Central Asia
9	Canada	82	83	81	81	84	Americas
10	Germany	81	81	79	78	79	Europe and Central Asia
10	Luxembourg	81	81	82	80	80	Europe and Central Asia
10	United Kingdom	81	81	78	76	74	Europe and Central Asia
13	Australia	79	79	80	81	85	Asia Pacific
14	Iceland	78	79	79	78	82	Europe and Central Asia
15	Belgium	77	77	76	75	75	Europe and Central Asia
15	Hong Kong	77	75	74	75	77	Asia Pacific
17	Austria	75	76	72	69	69	Europe and Central Asia
18	United States	74	76	74	73	73	Americas
19	Ireland	73	75	74	72	69	Europe and Central Asia
20	Japan	72	75	76	74	74	Asia Pacific
21	Uruguay	71	74	73	73	72	Americas
22	Estonia	70	70	69	68	64	Europe and Central Asia
23	France	69	70	69	71	71	Europe and Central Asia
24	Bahamas	66	N/A	71	71	71	Americas
24	Chile	66	70	73	71	72	Americas
24	United Arab Emirates	66	70	70	69	68	Middle East and North Africa
27	Bhutan	65	65	65	63	63	Asia Pacific
28	Israel	64	61	60	61	60	Middle East and North Africa
29	Poland	62	62	61	60	58	Europe and Central Asia
29	Portugal	62	63	63	62	63	Europe and Central Asia
31	Barbados	61	N/A	74	75	76	Americas
31	Qatar	61	71	69	68	68	Middle East and North Africa
31	Slovenia	61	60	58	57	61	Europe and Central Asia

31	Taiwan	61	62	61	61	61	Asia Pacific
35	Botswana	60	63	63	64	65	Sub Saharan Africa
35	Saint Lucia	60	N/A	N/A	71	71	Americas
35	Saint Vincent and the Grenadines	60	N/A	67	62	62	Americas
38	Cape Verde	59	55	57	58	60	Sub Saharan Africa
38	Dominica	59	N/A	58	58	58	Americas
38	Lithuania	59	61	58	57	54	Europe and Central Asia
41	Brunei	58	N/A	N/A	60	55	Asia Pacific
41	Costa Rica	58	55	54	53	54	Americas
41	Spain	58	58	60	59	65	Europe and Central Asia
44	Georgia	57	52	52	49	52	Europe and Central Asia
44	Latvia	57	55	55	53	49	Europe and Central Asia
46	Grenada	56	N/A	N/A	N/A	N/A	Americas
47	Cyprus	55	61	63	63	66	Europe and Central Asia
47	Czech Republic	55	56	51	48	49	Europe and Central Asia
47	Malta	55	56	55	56	57	Europe and Central Asia
50	Mauritius	54	53	54	52	57	Sub Saharan Africa
50	Rwanda	54	54	49	53	53	Sub Saharan Africa
52	Korea (South)	53	56	55	55	56	Asia Pacific
53	Namibia	52	53	49	48	48	Sub Saharan Africa
54	Slovakia	51	51	50	47	46	Europe and Central Asia
55	Croatia	49	51	48	48	46	Europe and Central Asia
55	Malaysia	49	50	52	50	49	Asia Pacific
57	Hungary	48	51	54	54	55	Europe and Central Asia
57	Jordan	48	53	49	45	48	Middle East and North Africa
57	Romania	48	46	43	43	44	Europe and Central Asia
60	Cuba	47	47	46	46	48	Americas
60	Italy	47	44	43	43	42	Europe and Central Asia
62	Sao Tome and Principe	46	42	42	42	42	Sub Saharan Africa
62	Saudi Arabia	46	52	49	46	44	Middle East and North Africa
64	Montenegro	45	44	42	44	41	Europe and Central Asia
64	Oman	45	45	45	47	47	Middle East and North Africa
64	Senegal	45	44	43	41	36	Sub Saharan Africa
64	South Africa	45	44	44	42	43	Sub Saharan Africa
64	Suriname	45	36	36	36	37	Americas

69	Greece	44	46	43	40	36	Europe and Central Asia
70	Bahrain	43	51	49	48	51	Middle East and North Africa
70	Ghana	43	47	48	46	45	Sub Saharan Africa
72	Burkina Faso	42	38	38	38	38	Sub Saharan Africa
72	Serbia	42	40	41	42	39	Europe and Central Asia
72	Solomon Islands	42	N/A	N/A	N/A	N/A	Asia Pacific
75	Bulgaria	41	41	43	41	41	Europe and Central Asia
75	Kuwait	41	49	44	43	44	Middle East and North Africa
75	Tunisia	41	38	40	41	41	Middle East and North Africa
75	Turkey	41	42	45	50	49	Europe and Central Asia
79	Belarus	40	32	31	29	31	Europe and Central Asia
79	Brazil	40	38	43	42	43	Americas
79	China	40	37	36	40	39	Asia Pacific
79	India	40	38	38	36	36	Asia Pacific
83	Albania	39	36	33	31	33	Europe and Central Asia
83	Bosnia and Herzegovina	39	38	39	42	42	Europe and Central Asia
83	Jamaica	39	41	38	38	38	Americas
83	Lesotho	39	44	49	49	45	Sub Saharan Africa
87	Mongolia	38	39	39	38	36	Asia Pacific
87	Panama	38	39	37	35	38	Americas
87	Zambia	38	38	38	38	37	Sub Saharan Africa
90	Colombia	37	37	37	36	36	Americas
90	Indonesia	37	36	34	32	32	Asia Pacific
90	Liberia	37	37	37	38	41	Sub Saharan Africa
90	Morocco	37	36	39	37	37	Middle East and North Africa
90	The FYR of Macedonia	37	42	45	44	43	Europe and Central Asia
95	Argentina	36	32	34	34	35	Americas
95	Benin	36	37	39	36	36	Sub Saharan Africa
95	El Salvador	36	39	39	38	38	Americas
95	Kosovo	36	33	33	33	34	Europe and Central Asia
95	Maldives	36	N/A	N/A	N/A	N/A	Asia Pacific
95	Sri Lanka	36	37	38	37	40	Asia Pacific
101	Gabon	35	34	37	34	35	Sub Saharan Africa
101	Niger	35	34	35	34	33	Sub Saharan Africa
101	Peru	35	36	38	38	38	Americas

101	Philippines	35	35	38	36	34	Asia Pacific
101	Thailand	35	38	38	35	37	Asia Pacific
101	Timor-Leste	35	28	28	30	33	Asia Pacific
101	Trinidad and Tobago	35	39	38	38	39	Americas
108	Algeria	34	36	36	36	34	Middle East and North Africa
108	Côte d'Ivoire	34	32	32	27	29	Sub Saharan Africa
108	Egypt	34	36	37	32	32	Middle East and North Africa
108	Ethiopia	34	33	33	33	33	Sub Saharan Africa
108	Guyana	34	29	30	27	28	Americas
113	Armenia	33	35	37	36	34	Europe and Central Asia
113	Bolivia	33	34	35	34	34	Americas
113	Vietnam	33	31	31	31	31	Asia Pacific
116	Mali	32	35	32	28	34	Sub Saharan Africa
116	Pakistan	32	30	29	28	27	Asia Pacific
116	Tanzania	32	30	31	33	35	Sub Saharan Africa
116	Togo	32	32	29	29	30	Sub Saharan Africa
120	Dominican Republic	31	33	32	29	32	Americas
120	Ecuador	31	32	33	35	32	Americas
120	Malawi	31	31	33	37	37	Sub Saharan Africa
123	Azerbaijan	30	29	29	28	27	Europe and Central Asia
123	Djibouti	30	34	34	36	36	Sub Saharan Africa
123	Honduras	30	31	29	26	28	Americas
123	Laos	30	25	25	26	21	Asia Pacific
123	Mexico	30	35	35	34	34	Americas
123	Moldova	30	33	35	35	36	Europe and Central Asia
123	Sierra Leone	30	29	31	30	31	Sub Saharan Africa
131	Iran	29	27	27	25	28	Middle East and North Africa
131	Russia	29	29	27	28	28	Europe and Central Asia
174	Korea (North)	12	8	8	8	8	Asia Pacific
175	South Sudan	11	15	15	14	N/A	Sub Saharan Africa
176	Somalia	10	8	8	8	8	Sub Saharan Africa

علل رتبه برتر کشورهای اسکاندیناوی در گزارش شفاف سازی بین الملل

هدف ارائه مطالب فوق از جمله عوامل ایجاد فساد اداری، راههای مبارزه با آن و آمار منتشره در زمینه رتبه کشورها در فساد، طرح این سوال است که با وجود قوانین و ضوابط، نهادهای مختلف مبارزه با فساد در سطح کشورها، قاره ها و بین الملل و سایر عوامل، باز هم شاهد این پدیده شوم در بسیاری از کشورها در سطح وسیع می باشیم به عنوان مثال اقدامات برخی کشورها به شرح زیر است:

چین: چین را باید در رأس کشورهایی قرار داد که از اعدام به عنوان مجازات استفاده می کنند چون هم تعداد جرائم منجر به اعدام در قانون و هم تعداد اعدام های سالیانه در این کشور (که البته به جمعیتش هم برمی گردد) بی نظیر است. ۲۴ نوع از جرائم خشن و ۳۱ جرم غیرخشن با اعدام مواجه می شود. یکی از این جرائم غیر خشن، اختلاس بیش از ۱۰۰ هزار یوان (معادل حدود ۴۳۰ میلیون ریال) است، البته به شرطی که دادگاه جرم شخص را به اندازه کافی جدی و دارای اثرات منفی تلقی کند و همچنین اعدام را به تعویق نیندازد. موارد اخیر در زمینه فساد مالی، اعدام دو معاون فرماندار از شهرهای سوژو و هنگ ژو، رئیس اداره غذا و دارو، دادستان چانگ کینگ، وزیر سابق راه آهن و نائب رئیس کنگره بوده است. دو روش اعدام در چین، تیرباران و تزریق است.

ویتنام: در یک سال اخیر چندین بانکدار ویتنامی به اعدام محکوم شدند. یک نمونه آن، مدیر ۵۷ ساله «بانک توسعه ویتنام» بود که ۸۹ میلیون دلار وام تقلبی دریافت کرده بود. مورد دیگر فردی بود که ۲۵ میلیون دلار کلاهبرداری کرده بود؛ یا دונگ چی دونگ که او نیز در دسامبر ۲۰۱۳ میلادی جانش را پای جیبش گذاشت و رفت. روش اعدام در ویتنام، تیرباران است. می خواستند از تزریق استفاده کنند اما اتحادیه اروپا مخالفت کرد. امروزه برای ۲۹ نوع از جرائم در ویتنام، محکوم را تیرباران می کنند که ۵ مورد آن مربوط به فساد اقتصادی است: کلاهبرداری، اختلاس، قاچاق، جعل و ارتشا. پیش تر یعنی از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶ میلادی، ۱۲ بانکدار در ویتنام اعدام شدند.

هند: اگر کسی در هند، به صورت غیرقانونی اموالی را به تصاحب درآورد، تا دوسال حبس کشیده یا غرامت آن را می پردازد، و یا هر دو. اما اگر وی کارمند بوده و از شخصیت حقوقی خود سوءاستفاده کند، تا ۷ سال حبس را علاوه بر پرداخت غرامت باید تحمل کند. بدترین حالت وقتی است که فرد مجرم دارای شغل دولتی باشد و در حوزه شغل خود مرتکب اختلاس و یا پول شویی شده باشد، در این صورت وی علاوه بر پرداخت جریمه، ممکن است به حبس ابد محکوم شود.

مالزی: کمیته ضدارتشای مالزی به قول خودش یک کمیته «مستقل، حرفه ای و شفاف» در زمینه مبارزه با انواع جرائم مرتبط با رشوه است که در سال ۲۰۰۹ میلادی بر اساس قانون جدید ضد ارتش تشکیل شده است. حداکثر ۲۰ سال زندان و پرداخت غرامتی معادل ۵ برابر میزان رشوه یا ۱۰ هزار رینگیت (معادل حدود ۹۰ میلیون ریال) (هر کدام که بیشتر باشد)، مجازاتی است که این قانون برای متخلفان در نظر گرفته است. این کمیته در پژوهشی پیرامون انگیزه های ارتشای مدیران دولتی به این نتیجه رسید که کم بودن حقوق آنان تأثیری در این زمینه نداشته و انگیزه های اصلی عبارت است از: داشتن سبک زندگی فراتر از امکانات، دارا بودن تمایلات آزمندانه و حریصانه، فرصت های مساعد برای ارتشا و ضعف در امانت داری و شرافت.

آفریقای جنوبی: قانون پیش گیری و مبارزه با فساد اقتصادی مصوب ۲۰۰۴ میلادی مصوب کرده است که فرد متخلف را می توان به حبس ابد محکوم کرد، علاوه بر اینکه تا سه برابر مبلغ کلاهبرداری را باید به عنوان غرامت پرداخت نماید. طرح اصلاحیه قانون کیفری مصوب ۱۹۹۷ نیز مشخص کرده است که اگر متهم ردیف اول، بیش از ۵۰۰ هزار رند (حدود یک میلیارد و ۱۵۰ میلیون ریال) تخلف داشته باشد، تا ۱۵ سال باید زندان بکشد. همچنین است اگر شریک وی بیش از ۱۰۰ هزار رند (حدود ۲۳۰ میلیون ریال) کلاهبرداری کرده باشد و یا اینکه یک افسر و مقام قضایی بیش از ۱۰ هزار رشوه بگیرد. سازمان مستقل «دیدبان اختلاس» در آفریقای جنوبی اعلام کرده است که در یازده ماه نخست فعالیت خود، ۱۲۲۷ مورد شکایت از اختلاس و ارتشا دریافت کرده است و به مقامات مسئول، گزارش داده است. این سازمان از طریق ایمیل، پیامک، تلفن، فکس، پست، فیس بوک و ... شکایت مردم را دریافت کرده و نتیجه پیگیری را به اطلاع آنان می رساند. ۳۴٪ از شکایات مربوط به شهرداری ها، ۳۲٪ مربوط به ادارات استانی و ۱۶٪ مربوط به ادارات دولت مرکزی بوده است.

کنیا: ماده ۴۸ از قانون کیفری کنیا به قاضی اجازه داده که اختلاسگر را تا سقف یک میلیون شیلینگ (حدود ۳۰۰ میلیون ریال) جریمه کرده و تا ۱۰ سال به زندان باندازد، علاوه بر اینکه تا دو برابر میزان اختلاس از وی غرامت بگیرد. فروردین سال جاری طرحی در مجلس این کشور ارائه شد که در شرایطی مجازات اعدام را برای اختلاسگر تجویز می کند. کانگ آتا برای طرح خود دو دلیل می آورد:

مجازات باید با جرمی که به اموال عمومی صدمه زده متناسب باشد؛ مجازات باید بتواند برای جرمی که این چنین شایع است، بازدارنده باشد. وی معتقد است کشورهایی مانند کنیا که در حال توسعه هستند، نباید نسبت به فساد اقتصادی برخورد نرمی داشته باشند. کانگ آتا از جهتی درست می گوید. اگر مجازات های فعلی کفایت می کرد، این همه اقتضای اقتصادی در کنیا رخ نمی داد: ۱،۲ میلیارد شیلینگ (حدود ۳۶۰ میلیارد ریال) اختلاس در مناقصه خرید لب تاپ برای مدارس توسط شرکت ارتباطات زیتون، ۱،۷ میلیارد شیلینگ (حدود ۵۱۰ میلیارد ریال) اختلاس در حراج سفارت کنیا در توکیو و کلاهبرداری ۶۰ میلیون شیلینگ (حدود ۱۸ میلیارد ریال) توسط یک شرکت

لیزینگ که طبق برآورد گلدنبرگ دست ۶۷ میلیارد شیلینگ (بیش از ۸ تریلیون ریال) برای اقتصاد کنیا ضرر داشت، تنها سه نمونه از این مفاسد اقتصادی در دهه اخیر است. اما حُب همه فسادها نیز با سخت کردن مجازات، حل نمی‌شود. همانطور که ملا حظه شد تدابیر سختگیرانه‌ای در کشورهای فوق وجود دارد^۱ اما رتبه آنها در گزارش ادراک شفافیت بین الملل چند است چین ۷۹، ویتنام ۱۱۳، هند ۷۹، مالزی ۵۵، آفریقای جنوبی ۶۴، کنیا ۱۴۵، کشورهای پیشرفته مثل ژاپن، روسیه و آمریکا به ترتیب دارای رتبه ۲۰، ۱۳۱ و ۱۸ می‌باشند هر کدام از این کشورها دارای دایعه‌ی وجود قوانین، سازمانهای و سایر عوامل کنترل و مبارزه با فساد هستند همانطور که ذکر شد ایران دارای نهادهای مختلف جهت نظارت و مبارزه با فساد می‌باشد همچنین قوانین زیادی در این خصوص وجود دارد این در حالیست که ایران در جایگاه ۱۳۱ می‌باشد، اما در گزارش شفافیت بین الملل کشورهای اسکاندیناوی بالاترین امتیاز را دارند (پاکترین کشورها) برای اینکه دلیل اصلی این موضوع مشخص شود گزارشی که توسط خانم «ماری چن»^۲ پژوهشگر ارشد موسسه شفافیت بین الملل تهیه گردیده ارائه می‌شود^۳:

وی مهم ترین دلیل پیشتازی کشورهای حوزه اسکاندیناوی را بررسی کرده ایشان در این باره می‌نویسد: علاوه بر وجود قوانین سخت گیرانه و ضد فساد در این کشورها، نوعی وفاق گسترده عمومی برای مبارزه با فساد در این کشورها وجود دارد که دربردارنده مشارکت مدنی و نیز ساز و کارهای شفاف سازی همچون افشای برخی اطلاعات مالی است. یافته‌های اولیه از مطالعه بر روی کشورهایی فنلاند، دانمارک و سوئد نشان می‌دهد که نوعی یکنوایی ملی در چنین کشورهایی عملکرد به نسبت خوبی دارد. اما چه چیزی سبب کارآمدی این سیستم یکنوایی ملی می‌شود؟ افزون بر تعهد جدی مقامات سیاسی در کشورهای فنلاند، سوئد و دانمارک (و تا حدی نیوزیلند) به پدیده مبارزه با فساد، همه این کشورها دارای برخی ویژگی‌های مشترک هستند که موجب کاهش نرخ فساد در این کشورها شده است. مطالعاتی که در چند سال اخیر انجام شده نشان می‌دهد که آزادی رسانه‌ها ارتباط مثبتی با کنترل فساد در کشورهای دارای سیستم دموکراتیک دارد. فنلاند، دانمارک سوئد و نیوزیلند همگی دارای درآمد ناخالص سرانه بالایی هستند، نرخ تبعیض در آنها پایین است، بی‌سوادی در آنها نزدیک به صفر است و مواردی نظیر فرصتهای برابر برای زنان و مردان و نیز گردش آزادانه اطلاعات از اهمیت زیادی در آنها برخوردار است. همچنین همه این کشورها از نظر کارآمدی و باز بودن دولت عملکرد بسیار مطلوبی دارند. کشورهایی که در بالای فهرست سازمان شفافیت بین المللی قرار دارند معمولاً از گذشته نیز از نظر باز بودن دولت، فعالیت‌های مدنی و نیز اعتماد اجتماعی در موقعیت خوبی قرار داشتند. در واقع ساز و کارهای شفافیت موجود در این کشورها سبب شده حتی شهروندان عادی هم بتوانند عملکرد سیاستمداران را زیر نظر بگیرند و برای فعالیت‌ها و تصمیماتی که می‌گیرند آنها را مورد پرسش قرار دهند.

همچنین پژوهش جدیدی که در بر روی مدل فنلاند صورت پذیرفته نشان می‌دهد، بر خلاف مدل بالا به پایین و دستوری سنگاپور برای کنترل فساد که بسیار پرهزینه است و بیشتر بار برشانه نهادهای حاکمیتی قرار دارد، مدل فنلاند به خاطر پایین به بالا بودن و نقش پررنگ مشارکت مدنی و سازمان‌های مردم نهاد، به مراتب کم هزینه‌تر بوده و پیاده‌سازی و قابلیت اجرای آن در شرایط مختلف سیاسی آسان‌تر است. همانطور که در گزارش خانم ماری چن آمده مهمترین عامل بازدارنده در درون فرد قرار دارد در کشورهای اسکاندیناوی وفاق ملی وجود دارد این وفاق ملی با تعیین قوانین و نهادهای مبارزه با فساد به دست نمی‌آید بلکه از درون فرد فرد انسانها و آماده‌سازی ذهن افراد توسط خانواده و جامعه حاصل می‌شود و باید از پرورش ذهن آغاز شود دولتها با مردم دارای یک همدلی و خود را از همدیگر جدا نمی‌دانند این نشان از یک خودسازی می‌باشد اینکه فرد بداند صلاح او در چیست صلاح او در سلامت جامعه است، پیشرفت جامعه را پیشرفت خود بداند و بدون اجبار در مسیر درست قرار بگیرد در خود سازی لازم است ابتدا تصور درستی از خود داشته باشیم. هویت واحد انسانی در ابتدای تکوین و نشو و نمو چیزی جز استعداد نیست، انسان از این دیدگاه، مجموعه‌ای از توانایی‌ها و استعدادهای فراوانی است که در طول زندگی باید به فعلیت و شکوفایی برسد. بنابراین خود سازی، یعنی فراهم آوردن زمینه برای پرورش استعدادهای درونی خود و به ظهور و فعلیت رساندن امکانات بالقوه‌ای که خدای متعال در فطرت انسان قرار داده است. (آیت الله محمد تقی مصباح یزدی) در این راستا زندگی هم یعنی فرصتی برای به ظهور رساندن استعداد های انسانی و شکوفا شدن سرشت آدمی از طریق خود سازی و پرستش آزادانه خداوند (عبادت احرار). قسم به نفس و روح و حقیقت انسان و آنکه نفس انسانی را تسویه نمود و فجور و تقوای آن را به آن الهام کرد، کسی نجات یافته و به فلاح می‌رسد که همین نفس را تزکیه کند و بی‌گمان کسی ضرر می‌کند و به خسران می‌رسد که نفس و یا روح خود را آلوده کرده و حقیقت خود را تضییع بگرداند. (الشمس، از آیه ۸ تا ۱۰).

آغاز خودسازی از خانواده و از درون کودکی می‌باشد در واقع شخصیت و ذهن انسان در این دوره شکل می‌گیرد به عبارتی اگر افراد در خانواده درست تربیت نشوند پس نباید انتظار داشته باشیم که با ورود به جامعه به سمت هنجارها و انجام کارها به نحو درست بروند در مرحله بعد فرد در جامعه تربیت شده و از آن تاثیر می‌پذیرد و این جامعه است که باید ذهن نوجوان را طوری هدایت

^۱ شراره داودی، مفاسد اقتصادی در کشورهای مختلف چگونه مجازات می‌شوند، مجله مهر، ۱۳۹۵

کند که به سمت هنجارها برود لکن اگر شخصیت فرد در خانواده خوب شکل بگیرد در نتیجه باعث می شود تاثیر افراد به همدیگر در جامع مثبت باشد و ما نند کشورهای موفق عمل گردد و نیاز جامعه به عوامل بازدارنده از جمله محاکم نظارتی و قوانین کم می شود.

نتیجه گیری

تعاریف سلامت اداری و فساد اداری همه بیانگر وجود یک عامل اصلی در ایجاد فساد اداری یا سلامت اداری به نام فرد است و همین فرد است که باعث استقرار یک نظام برای ایجاد سلامت اداری است، تاریخچه این موضوع نشان می دهد که عامل فرد در گسترش آن تاثیر به سزایی دارد اگر این فرد دارای فرهنگ غنی بوده و به یک هدایت و آگاهی صحیح دست یافته باشد و استعداد وی در جهت هنجارها تربیت شده باشد اگر برای او جا افتاده باشد که برای اصلاح امور باید از خود شروع کند و جامعه را جدا از خود نداند آنگاه در جهت مصالح مملکت و جامعه خود قدم برخواهد داشت. زیرا مصلحت خود را در تامین مصلحت جامعه می داند. گزارش سازمان شفافیت بین الملل و تحقیق انجام شده در خصوص علل موفقیت کشورهای اسکاندیناوی نشان می دهد که عامل اصلی موفقیت این کشورها عامل فردی است موضوع وفاق ملی، شفافیت دولتها، همدلی مردم با دولت همه ناشی از هدایت درست و پرورش ذهن انسانها برای گذر از خودبینی به سمت خودسازی و دیگربینی است شکی نیست که برای دستیابی به این مهم باید فرد از درون خانواده درست هدایت شود و جامعه نیز فرهنگ خودسازی را ایجاد و ترویج نماید غیر از این راهی برای داشتن یک نظام سالم وجود ندارد زیرا همین فرد است که سایر عوامل بازدارنده را که ذکر شد ایجاد، اجرا و کنترل می نماید. در تحقیقی که توسط مهران رفیعی و محمد اسماعیل رستمی نیا در پاییز سال ۱۳۹۶ در مورد فساد اداری و رتبه بندی عوامل مؤثر بر بروز آن انجام شده است عامل اعتقاد فردی دارای رتبه اول تأثیر گذاری می باشد. در مدل این تحقیق خودسازی و انسان سازی در راس هرم سلامت اداری قرار دارد و سایر عوامل در پایین این هرم قرار خواهند داشت.

منابع و مراجع

- [۱] محمد علی آمری، ارئه الگو رتبه بندی عوامل موثر بر سلامت نظام اداری با نگرش به منابع اسلامی، ۱۳۸۹
- [۲] تاج الدین و اجاقی، ۱۳۹۲، راهکارهای برون رفت از چالش فساد اداری با استفاده از رویکرد ساختاری و فرآیندی.
- [۳] اداره کل حقوقی و امور مجلس، ۱۳۹۴، جزوه آموزش قوانین و مقررات سلامت اداری و مقابله با فساد
- [۴] یحیی کمالی، ۱۳۸۹، سلامت اداری در ایران، آسیب ها و راهکارها
- [۵] شراره دادفر، ۱۳۹۵، مفسدان اقتصادی در کشورهای مختلف چگونه مجازات می شوند.
- [۶] قوه قضاییه، www.ssaa.ir، قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد.
- [۷] صالح سپهری فر، ۱۳۹۳، چرا میزان فساد مالی و اداری در کشورهای اسکاندیناوی ناچیز است.
- [۸] سید جواد بهشتی، کتاب عبادت احرار
- [۹] آیت الله محمد تقی مصباح یزدی، به سوی خودسازی
- [۱۰] دکتر محسن میر محمد صادق، ۱۳۹۴، گذری بربرخی کنوانسیونهای منطقه ای ضد فساد
- [۱۱] دکتر محمد رضا نظری و خشایار اسفندیاری، ۱۳۹۵، بررسی تطبیقی کنوانسیون بین المللی مبارزه با فساد و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد
- [۱۲] محسن ثلاثی، ۱۳۷۰، هانتیگون، سامویل، پایان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی.
- [13] CORRUPTION AND RESOURCE ALLOCATION DISTORTION FOR “ESCWA” COUNTRIES Dr. Ahmad M. Mashal ,2011
- [14] Corruption in AfricaA Threat to Justice and Sustainable PeaceEditors: Elizabeth Nduku / John Tenamwenye
- [15] www.transparency.org
- [16] Al-Sadig, Ali (2009), “The Effects of Corruption on FDI Inflows”, Cato Journal, Vol. 29, No. 2 , pp.267 – 294.